

CEZA HUKUKU AÇISINDAN BAĞIMLILIK YARATAN MADDELER ALIŞKANLIĞI*

Doç. Dr. Durmuş TEZCAN

I. GİRİŞ:

Bağımlılık yaratan maddelerden alkol ve uyuşturucu madde alışkanlığı ile suçluluk arasındaki ilişki bütün ülkelerde dikkatle üzerinde durulan bir konu olmaktadır. Zira sonuçları her yerde birbirine benzemektedir. Bu yüzden çalışmamızı iki alt başlık altında toplayarak önce alkol alışkanlığı ile suçluluk arasındaki ilişkileri değerlendirmeyi ve sonra da uyuşturucu madde alışkanlığı konusunu ele almayı uygun buluyoruz.

II. ALKOL ALIŞKANLIĞI VE SUÇLULUK:

1) Alkol Alışkanlığı ve Aşırı Alkol Kullanımı:

Alışkanlık yaratan zararlı maddeler arasında alkolün ayrı bir yeri vardır. Çünkü pek çok ülkede alkol serbestçe satın alınıp kullanılabilir. 1955 ile 1978/79 yılları arasında kişi başına düşen saf alkol tüketimi konusunda yapılan araştırmalar 21 ülkede kişi başına düşen saf alkol tüketimini litre/yıl olarak şöyle göstermektedir.

Ülke Adı	1955	1960	1965	1970	1971	1975	1978/1979
FRANSA	18,5	17,3	17,2	15,6	16,7	17,0	15,4
İSPANYA	6,7	6,5	10,8	10,7	12,0	14,1	14,1
LÜKSEMBURG	8,5	8,3	8,7	10,1	10,8	12,3	13,9
PORTEKİZ	15,1	10,4	13,9	9,2	12,2	16,7	13,0
FED. ALMANYA	2,9	6,9	9,4	10,4	12,3	12,5	12,8
İTALYA	11,9	12,2	12,9	13,7	13,4	13,4	12,7
BELÇİKA	6,3	6,4	7,5	8,9	9,5	10,1	11,3

* 14 Mart 1985'de Konya Selçuk Üniversitesi Gençlik ve Zararlı Madde Alışkanlığı Panelinde sunulan TEBLİĞ.

AVUSTURYA	6,9	8,7	10,9	12,0	11,4	11,1	11,1
İSVİÇRE	8,4	9,8	10,4	10,5	10,6	10,5	10,6
HOLLANDA	2,1	2,6	2,4	5,5	6,2	8,8	9,4
DANİMARKA	3,4	4,2	5,1	6,8	7,1	8,9	9,1
KANADA	4,7	4,8	5,6	6,6	7,0	9,0	9,0
A.B.D.	4,7	4,8	5,3	6,3	6,3	7,0	8,7
YUGOSLAVYA	4,4	4,7	6,3	7,5	7,5	8,6	7,8
İRLANDA	3,3	3,4	4,4	5,4	5,0	6,7	7,7
İNGİLTERE	4,8	5,1	5,7	6,4	6,7	8,1	7,4
FİNLANDIYA	2,0	1,8	2,4	4,3	4,8	6,2	6,3
YUNANİSTAN	5,6	5,2	5,0	5,3	—	—	6,2
İSVEÇ	4,1	3,7	4,5	5,7	5,6	6,0	5,9
NORVEÇ	2,3	2,5	2,8	3,6	3,7	4,3	4,4
İZLANDA	1,5	1,7	2,1	2,5	3,4	3,7	4,0
TÜRKİYE	0,4	0,1	0,4	0,5	0,5	0,8	— ¹

Bu tabloda da görüleceği üzere, 1950'li yıllardan sonra bütün dünyada alkol tüketimi genellikle artmaktadır. Fransa, Portekiz ve İtalya gibi ülkelerde bu artış hızı durmuş veya gerilemiş gibi görünmekte ise de aslında bu ülkelerde alkol tüketimi zaten çok yüksek olup bu durum bugün de devam ediyor. Türkiye'ye gelince, alkol tüketimi, kişi başına Türkiye'de yılda bir litrenin altında bulunmakta ve böylece karşılaştırdığımız ülkeler bakımından en az alkol tüketilen bir ülke olmaktadır. Ancak Türkiye'de de alkol tüketiminde artış olduğu bu tabloda görülmektedir.

Genellikle bütün ülkelerde alkol tüketiminin artışı, bu konuda geniş kapsamlı bir yasaklamaya gidilmemesiyle açıklanabilir. Alkollü içkilerden alınan vergi miktarının büyüklüğü, tarım sektöründe işgal ettiği yer ve ilaç sanayiinde önemli ve vazgeçilmez bir hammadde olması gibi sebepler alkolün geniş bir biçimde yasaklanmasını önlemektedir. Birçok ülkede ise alkol, bira ve şarap olarak gıda maddesi gibi tüketilmektedir.

Üretimi ve tüketimi tam olarak denetlenip yasaklanamayan alkol, aşırı kullanıldığında ve alışkanlık halini aldığı anda suçluluğa iten bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tıp bilimine göre de alkol içme alışkanlığına bağlı alkolizm, bir hastalıktır. Verilen bir tıbbi tanıma göre alkolizm, "sosyal ve di-

¹ Bkz. Ragnar Hauge, *Alcohol et délinquance*, Avrupa Konseyi, Suç Sorunları Komitesi yayını, Strasbourg, 1984, s. 10. Ayrıca Türkiye ilgili olarak bkz. Sulhi Dönmezer, *Kriminoloji*, İ.Ü. Hukuk Fak. yayını, 6. baskı, s. 433 vd.

yet alışkanlıklarından daha fazla ve tekrarlayan alkol içme hali olan bir kronik davranış bozukluğudur ve bu bozukluk içinin sağlığını, sosyal ve ekonomik fonksiyonunu engelleyecek boyuttadır".²

Dünya Sağlık Teşkilatı'nın yaptığı araştırmalara göre, ulusal veya uluslararası hiç bir düzenlemede *alkolizm* ile *aşırı alkol kullanımı* ortak bir tanımı verilmemektedir.³ Ancak alkolizm sözcüğü genellikle, ferde ve/veya topluma zarar veren alkollü içkilerin her türlü kullanımını içermektedir. Aşırı alkol kullanımı ise, dayanağı ve kökeni ne olursa olsun bir toplumun kendi sosyal alışkanlıkları dışına taşan veya günlük ve geleneksel alkol tüketimini aşan her türlü alkol içimini ifade etmektedir.⁴

Alkol bağımlılığı ve aşırı kullanımının bir hastalık olarak vücut ve ruh sağlığında yaptığı tahribatlar yanında insanın sosyal ilişkilerini bozduğu ve ayrıca suçlulukla ilişkili olduğu günümüzde pek çok araştırmayla ortaya konulmuştur.

2) Alkol ile Suçluluk Arasındaki İlişki :

Ondokuzuncu yüzyıl ortalarında ampirik bir bilim dalı olarak ortaya çıkıp gelişen Kriminoloji alanında öncelikle bir insan olarak suçlu ve onun davranışını etkileyen etken ve şartlarla ilgilenilmiştir. Kriminoloji bilimine göre suçluluk, kişileri etkileyen parçalanmış aile, fakirlik, soya çekim, geri zekalılık, kötü arkadaşlıklar gibi pek çok iç ve dış etkenlerin bir ürünüdür. Kişileri suça iten etkenler arasında alkolün büyük bir yeri olduğu, kriminologlar tarafından başlangıçtan beri ileri sürülmüştür. Mesela Lombroso'ya göre, "alkol suçluluğun bir sebebidir, zira bir yandan birçok kişi kendisine içecek bir şeyler sağlamak için suç işler; öte yandan insanlar bazen tasarladıkları suçları işlemek için gerekli gücü alkolde ararlar veya işledikleri suçlara bir bahane olarak alkolü ileri sürerler".⁵

Alkolizm ve suçluluk üzerine yapılan pek çok araştırma ve anket sonuçlarına göre adi suçlularla tutukluların önemli bir kısmını sarhoş ve alkolikler veya suç işleme anında alkol etkisi altında bulunanlar oluşturmaktadır. Mesela Dünya Sağlık Teşkilatınca 33 ülkede yapılan bir araştırmaya göre, İsveç'te 1954 ile 1969 yılları arasında

² Hüsnü Erkmen-Cumhur Kerimoğlu, *Alkolizmin Sosyal Yönü*, Tıp Dünyası (Dergisi), c. 57, 1984, s. 1, s. 9.

³ Joy Moser, *Problèmes et programmes relatifs à la dépendance à l'égard de l'alcool et des drogues dans 33 pays*, Dünya Sağlık Örgütü yayını, 1974, s. 11.

⁴ J. Moser, *op. cit.*, s. 11; H. Erkmen-C. Kerimoğlu, *op. cit.*, s. 14-15.

⁵ R. Hauge, *op. cit.*, s. 5.

sarhoşluk suçundan tutuklu ve hükümlüler nüfusun % 1'ini temsil etmektedir. Aynı şekilde, Doğu Avustralya'da da 1971'de tahminen nüfusun % 5'i adi ve mütecaviz sarhoşluktan cezaevinde yatmıştır.⁶

Özellikle bu yüzyılın başında alkol tüketiminin bütün ülkelerde artışı alkol ile mücadele konusunda ondokuzuncu yüzyıl ortalarında kurulan dernekleri kuvvetlendirmiştir. 1875 ile 1899 arasında yapılan incelemeler, tutuklular arasında alkolizmin çok yaygın olduğunu gösteriyordu. Mesela Fransa'da erkek tutukluların % 45 ile 60'ı arası alkolik olarak belirtilmiştir. Belçika'da ise çeşitli araştırmalar bu oranı % 45 ile 75 arasında gösteriyordu. İsviçre'de % 23-40 ve Danimarka'da % 27-57 oranında tutuklar arasında alkol bağımlısının bulunduğu belirliyordu.⁷ Bugün de bu oranın pek düşük olmadığı görülmektedir.⁸

Türkiye'ye gelince büyük çoğunluğu Türk Ceza Kanununda yer alan sarhoşluk suçlarıyla ilgili olarak bazı istatistiki bilgilere de değinmek istiyoruz. Adalet Bakanlığı İstatistiklerine göre⁹ 1.1.1982 - 31.12.1982 tarihleri arasında TCK.nun 571-575. maddeleri uyarınca 15575 sanık hakkında 10946 dava açılmıştır. Bu rakam bütün açılan davalar içinde % 3,25'lik bir yere sahip bulunmaktadır. 1983 yılında ise, 22632 sanık hakkında, anılan maddelerden 16121 dava açılmıştır. Bu dava miktarı ise, açılan bütün davaların % 3,998'ini teşkil etmektedir. Bu durum Türkiye'de alkole bağlı suçların son yıllarda hızla arttığını açıkça göstermektedir. Bundan biranın alkolsüz içki sayılmasının önemli bir payı olduğu söylenebilir. Bu bakımdan alkollü içkiler arasına biranın yeniden dahil edilmesi yararlı olmuştur.¹⁰

3) *Alkol ile Suçluluk Arasındaki İlişki Konusunda Araştırma Yapılan Belli Başlı Konular :*

a) Alkolik ana babalar ile bunların çocuklarının suçluluk durumu: Özellikle geçtiğimiz yüzyılda bu konu üzerinde çok durulmuş ve alkolik ailelerde çocukların sorunlu bir aile ortamında yaşamaları

⁶ J. Moser, *op. cit.*, s. 21.

⁷ R. Hauge, *op. cit.*, s. 15 vd.

⁸ R. Hauge, *op. cit.*, s. 17 vd.

⁹ Bkz. ADALET İSTATİSTİKLERİ 1982, 1983, Adalet Bak. Adli Sicil Gn. Md. yayını.

¹⁰ 4250 sayılı İspirto ve İspirtolu İçkiler İnhisarı Kanununun 14.6.1984 günlü ve 3023 sayılı Kanunla değişik 19. maddesi ispirotolu içkiler arasına birayı da dahil ederek satışını ruhsata bağlamış, böylece biranın ancak belli yerlerde satılabileceğini belirtmiş ve bunlar için radyo ve televizyon gibi devlet kurumları aracılığıyla reklam yapılmasını yasaklamıştır.

veya soya çekim nedeniyle çok fazla suç işleme eğilimi tesbit edilmiştir.

b) Alkol temin etmek saikiyle suç işlemek : Bazı araştırmalar sayı olarak az olmakla birlikte, hangi ölçüde alkol tedarik etme ihtiyacının suç işleme saikini oluşturduğunu ortaya koymuştur. Alkole bağımlılık halinde içki almak için hırsızlık gibi suçları işleyenlerin bulunduğu tesbit edilmiştir.¹¹

c) Psikiyatriye dönük olarak alkole bağlı suçluluğun ele alınması : Bir kısım araştırmalarda da aşırı alkol kullanımının psikozlar veya diğer patolojik durumlar yarattığı ve bunların da suç işlemeyi kolaylaştırdığı görüşü ağırlık kazanmıştır.

d) Alkol ile suç işlemeye ilişkin incelemeler : Bazı araştırmalarda alkol ile suçun doğrudan bağlantısı veya alkol almanın suçun maddi unsurunu oluşturması hususu ele alınarak mevzuat değerlendirilmesi yapılmıştır. Bunun sonucu olarak da, bir çok ülke mevzuatına izinsiz alkol üretimine, izinsiz alkol ithaline ve kaçak alkol satışına ilişkin yasaklar konulmuş ve bu yasaklara uymayanlar için cezalar öngörülmüştür. Ayrıca belli gruplara içki satmayı suç olarak nitelendiren düzenlemeler de pek çok ülkede mevcuttur. Mesela belli yaşın altındaki küçüklere içki satmak veya aşırı alkol aldığı açıkça görülebilen kimselere içki vermek birçok ülkede suçtur. Küçüklere içki satma yasağının konuluş nedeni, Prof. Arthur Kreuzer'e göre, gençlerin işlediği her iki suçtan birinin şöyle veya böyle herhangi bir yönüyle alkol ile ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır.¹² Öte yandan pek çok ülke mevzuatında bazı işlerin yapılması sırasında alkollü olmak suç olarak nitelendirilmiştir (mesela alkollü motorlu araç, gemi veya uçak kullanmak suç oluşturur). Ayrıca alkollü vaziyette umumun huzurunu bozmak, başkalarına saldırmak gibi davranışlar da pek çok ülkede suç olarak nitelendirilmiştir. Diğer taraftan alkolün ceza sorumluluğuna etkisi de birçok ülke mevzuatında genellikle ele alınmış ve ihtiyari sarhoşluğun ceza ehliyetini kaldırmayacağı kuralı kabul edilmiştir.¹³

¹¹ H. Erkmen - C. Kerimoğlu, *op. cit.*, s. 15, ayrıca bkz. R. Hauge, *op. cit.*, s. 60 vd.

¹² Prof. Dr. Arthur Kreuzer, *Uyusturucu Sorununun Hukuksal Boyutları*, Ankara Alman Kültür Merkezinde 28.11.1983 - 2.12.1983 günleri arasında Kültür Merkezi ile A.Ü. Tıp Fakültesince müştereken düzenlenen sempozyumda sunulan tebliğ, s. 1.

¹³ Uğur Alacakaptan, *Sarhoşluk Halinde İşlenen Suçlarda Ceza Mes'uliyet*, A.Ü. H.F. yayını, Ankara, 1931, s. 216 vd.

3) *Türk Mevzuatında Yer Alan Alkol Kullanmaya İlişkin Bazı Düzenlemeler :*

a) *İhtiyari sarhoşluk :* Kişinin kendi iradesiyle içki almak suretiyle sarhoş olması halinde cezai sorumluluğunun devam edeceği TCK.nun 48/2. maddesinde hüküm altına alınmıştır. Benzeri düzenleme pek çok ülke mevzuatında yer almıştır.¹⁴ Yargıtayımız da bir kararında, TCK.nun 48/2. maddesi uyarınca, kendi isteğiyle sarhoş olup suç işleyen sanığın cezadan kurtulamayacağını hüküm altına almıştır.¹⁵

b) *Adi Sarhoşluk :* Kanun koyucu, umumi ve umuma açık yerlerde, halkın rahatını bozacak veya rezalet çıkaracak şekilde açıkça sarhoş olmayı adi sarhoşluk olarak nitelendirmiş ve bu suçu işleyenler için (onbeş günden az olmamak üzere) hafif hapis veya (binbeşyüz lira) hafif para cezası verilmesini öngörmüştür. Bu suçun işlendiğinin sabit olması halinde hakim, hafif hapis veya hafif para cezası arasında bir tercih yaparak, bunlardan birini uygulayacaktır. Fakat ceza miktarı bakımından bu suçun TCK.nun 119. maddesinde öngörülen önödeme kapsamına giren bir suç olduğunu da belirtmek isteriz.

Adi sarhoşluğun oluşabilmesi için aranan şartlar :

aa) *Aşık bir şekilde sarhoş olmak :* Kanunun aradığı şart şahsın hal ve hareketlerinden açıkça sarhoş olduğunun anlaşılır olmasıdır. Sarhoş olup olmadığı bir tabib raporuyla tesbit edilir. Ancak sanığın kendi itirafı ile hal ve hareketleri de bu sarhoşluk durumunu kanıtlayabilir.

Kanun, sarhoşluğun alkolden kaynaklanıp kaynaklanamayacağını belirtmemiştir. Bu bakımdan, Yargıtay 2. Ceza Dairesinin 17.2.1976 günlü 1976/950 Es-1374 K. sayılı kararına göre, "sarhoşluk suçunun oluşması için mutlaka alkol alınması şart değildir. Keyif verici herhangi bir madde ile de sarhoş halde yakalanma, suçun teşekkülü için yeterlidir."¹⁶

bb) *Halkın rahatını bozacak veya rezalet çıkaracak şekilde hareket etmek :* Aşık bir şekilde sarhoş olan bir kimsenin bu sarhoşlu-

¹⁴ U. Alacakaptan, *op. cit.*, s. 193 vd.

¹⁵ Yargıtay 9. C.D.nin 21.10.1981 günlü 1981/3354 E. - 3549 K. sayılı bu karar ile ilgili olarak bkz. A. Hamzaoğulları - R.O. İzgü - E.C. Gülpınar, *İçtihatlı Ceza ve Usul Kanunları*, Yargıçoğlu Matb., Ankara, 1984, s. 92.

¹⁶ A.P. Gözübüyük, *Türk Ceza Kanunu Açıklaması*, Kazancı Yay., 4. baskı, c. IV, s. 766-767, no. 2.

ğün etkisi altında halkın rahatını bozacak veya rezalet çıkaracak şekilde hareket etmesi gerekir. Mesela meskun mahalde silah atmak halkın huzurunu bozucu bir hareket sayılabilir.¹⁷ Sarhoş kişilerin birbirlerine bağırıp çağırmaları ve birbirleriyle münakaşa etmeleri de bu tür bir hareket tarzını oluşturur.¹⁸ Belli bir kişiyi hedef tutmadan sarhoş vaziyette gelişigüzel küfür etmek¹⁹ veya sarhoş olup kendisini yaralamak²⁰ fiilleri Yargıtay'a göre adi sarhoşluğu oluşturan hareket tarzlarıdır.

cc) *Umumi veya umuma açık bir yerde bu davranışı yapmak* : Adi sarhoşluk suçunun oluşabilmesi için yukarıda sayılan şartlara eklenmesi gereken bir diğer unsur daha vardır. Bu unsur ise, sözkonusu bu davranışın umumi veya umuma açık bir yerde işlenmesi şartıdır. Umumi yerlerle umuma açık yerlerden, herkesin serbestçe girebileceği yerler anlaşılır. Yargıtay içtihatlarına göre, lokanta, kahvehane, eğlence yerleri, yollar, sokaklar, meydanlar gibi yerler yanında hanlar, tiyatrolar, genelevler²¹ gibi yerler de umumi veya umuma açık yerlerden sayılır. Buna karşılık, Yargıtay 2. Ceza Dairesinin 12.4.1977 günlü 2617 Es.-2918 K. sayılı ilamına göre, üye olmadan veya bir üye ile beraber gelinmeden girilemeyen şehir kulübü gibi yerler umumi veya umuma açık yerlerden sayılmamıştır.²² Düğün salonu da, umuma açık yer değildir.²³

c) *Mütecaviz sarhoşluk* : Kanun koyucu, adi sarhoşluğun bütün unsurlarına sahip olunan bir durumda başkasına tecavüz edilmesini veya umumun istirahatının bozulmasını vasıflı bir sarhoşluk olarak nitelendirmiş ve mütecaviz sarhoşluk denilen bu suçu TCK.nun 572. maddesinin 1. bendinde adi sarhoşluğa nazaran daha ağır bir şekilde cezalandırmıştır.

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 3.7.1961 günlü 4/9-9 sayılı bir kararına göre, arkadaşlarıyla içki içtikten sonra gece 23'ten sonra geneleve gelen ve bekçinin "bu saatten sonra içeriye giremezsiniz, içeriye almazlar, yarın gel" şeklindeki ikazına, içkinin tesiriyle küfürle cevap veren şahsın bu davranışı mütecaviz sarhoşluğu oluş-

¹⁷ A. Hamzaoğulları, *op. cit.*, s. 837 (Y. 2. CD. 15.9.1970 günlü 6935 Es. - 7994 K. sayılı Kararı)

¹⁸ A.P. Gözübüyük, *op. cit.*, s. 767, no. 5. (Y. 4. CD. 16.6.1961 g.2288/1662 s. Kararı).

¹⁹ Y.G. Erdurak, *İçtihatlı Türk Ceza Kanunu, Savaş Yayınları, Ankara, 1984, s. 1216, (Y. 2. CD. 12.4.1977 günlü 2617/2918 s. Kararı).*

²⁰ Y.G. Erdurak, *op. cit.*, s. 1216 (Y. 2. CD. 5.5.1983 günlü 2885/3239 s. Kararı).

²¹ A.P. Gözübüyük, *op. cit.*, s. 768, no. 8-9-10.

²² Y.G. Erdurak, *op. cit.*, s. 1216 ve 1219.

²³ Y.G. Erdurak, *op. cit.*, s. 1218 (Y. 2. CD. 23.6.1983 günlü 4305/4542 sayılı Kararı).

turur.²⁴ Buna karşılık, sarhoş vaziyette yapılan saldırı umuma açık olmayan bir yerde, mesela evde yapılmışsa bu davranış Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 10.10.1979 günlü bir ilâmına göre mütecaviz sarhoşluk suçunu oluşturmaz.²⁵

d) *İtiyadî sarhoşluk* : Sarhoşluk suçunu alışkanlık haline getirmiş olan kişilerin işledikleri sarhoşluk suçuna *itiyadî sarhoşluk* denmektedir. Kanun koyucu, sarhoşluğun itiyat haline gelmesini kendisi tanımlamıştır. TCK.nun 572/3. maddesine göre, "İki defa mahkum olduktan sonra aynı fiili tekrar işleyenler o fiili itiyat etmiş sayılır". İtiyadî sarhoşluk fiilini işleyen kimse ise, altı aydan az olmamak üzere hafif hapse mahkum olur.

Yargıtay içtihatlarına göre, sanığın itiyatî sarhoşluktan mahkum edilebilmesi için, daha önce bu şahsın iki ayrı sarhoşluk suçundan ayrı ayrı mahkum edilmesi, bu mahkumiyetlerin kesinleşmiş olması ve sanığın dava konusu bu yeni suç, bu iki kesin mahkumiyetten sonra işlemesi gerekir. Birinci mahkumiyetten sonra ikinci sarhoşluk suçunda ise, TCK.nun 81. maddesinde öngörülen genel tekerrür hükümleri uygulanır.²⁶ İki ayrı mahkumiyetten sonra işlenen sarhoşluk suçları itiyadî sarhoşluğu oluşturduğundan özel bir tekerrür şeklinde TCK.nun 572/2. maddesinde düzenlenmiştir. İtiyadî sarhoşluk halinde ise bu madde yerine genel tekerrür hükümlerini içeren TCK.nun 81/2. madde uygulanamaz. Nitekim Yargıtay 2. Ceza Dairesi 9.2.1982 günlü 1982/639 Es.-629 K. sayılı bir ilamında bu hususu karara bağlamıştır.²⁷

Öte yandan itiyadî sarhoşluk suçunda tekerrüre ilişkin genel şartlar göz önüne alınır. Bu yüzden 12.1.1949 günlü 20/2 sayılı İctihadî Birleştirme Kararına göre, daha evvelki mahkumiyet kararlarının kesinleşme tarihleri ile yeni işlenen sarhoşluk suçunun işlendiği tarih arasında tekerrürün müddet şartı olan beş seneden fazla bir zaman geçmiş ise tekerrür şartları tahakkuk etmeyeceğinden 572/2. madde ile mahkumiyet kararı verilmesi yolsuzdur.²⁸

e) *İptila derecesinde sarhoşluk* : Sarhoşluğun itiyattan da öte iptila derecesine vardığının tesbit edilmesi halinde sanığın sağlığına

²⁴ A.P. Gözübüyük, op. cit., c. IV, s. 769-770.

²⁵ Y.G. Erdurak, op. cit., s. 1220 (Y. 5. CD. 10.10.1979 günlü ve 1369/2712 sayılı Kararı).

²⁶ A. Hamzaoğulları, op. cit., s. 839 (Y. 4. CD. 19.3.1980 günlü 1980/1557 Es. - 1734 K. sayılı Kararı).

²⁷ A. Hamzaoğulları, op. cit., s. 150.

²⁸ A.P. Gözübüyük, op. cit., s. IV, s. 770-771.

kavuşmasına kadar bir hastanede muhafaza ve tedavisine karar verilmesi ilkesi getirilmiştir. Zira sanığın sarhoşluk suçu bakımından sarhoşluğu iptila derecesine ulaşmıştır. Bunun tesbiti hekim tarafından yapılır.²⁹ Kanun koyucu bu tür keyif verici madde bağımlılarının tedavisini esas almaktadır. Çünkü cezanın bu kişilere bir tesiri olmaz.

f) *Diğer alkole bağlı suçlar* : Alkole bağlı diğer suçlar arasında özellikle alkollü olarak araç kullanmak suçunu zikretmek gerekir. 2918 sayılı yeni Karayolları Trafik Kanunu alkolün belli bir dozdan fazla alınması halinde akollü araç kullanmak suçundan söz etmektedir.³⁰ Ayrıca içki satıcılarının sarhoşluğa sebebiyet verme suçları (TCK. md. 574-575) ile ruhsatsız ispirotolu içki satmak suçları (4250 s. Kanununun 3023 sayılı Kanunla değişik 19. maddesi) da mevzuatımızda yer almıştır.

III. UYUŞTURUCU MADDE ALIŞKANLIĞI VE SUÇLULUK :

1) *Uyuşturucu Madde Alışkanlığı ve Boyutları* :

Yunanca "narke" (uyku) kelimesinden ismini alan *narkotik* (uyuşturucu madde) deyimi, uyuşturucu, sarhoş edici, keyif, tutku ve uyanıklık verici, tahrik edici etkileri bulunan ve kapsamı ortaya çıkan yeni türlere bağlı olarak genişleyen tabii (doğal) ve sentetik (yapay) maddeleri kapsamaktadır.³¹

Yapılan araştırmalara göre, yapay ve doğal uyuşturucu madde kullananların büyük sayılara ulaşmış olması nedeniyle uyuşturucu maddenin yasadışı ticareti büyük önem kazanmıştır.³²

Öte yandan Avrupa Konseyi Parlamentosunca kabul edilen 30.9.1978 tarihli 843 sayılı Tavsiye Kararına göre, "Uyuşturucu ve psikotrop maddelerin kullanılması, şüphesiz çağımızın en büyük felaketlerinden birisini oluşturmaktadır ve Avrupa Konseyine üye dev-

²⁹ Y.G. Erdurak, *op. cit.*, s. 1223-1224 (Y. 2. CD. 26.2.1973 günlü 2070/1487 sayılı Kararı).

³⁰ 2918 sayılı yeni Karayolları Trafik Kanununun 48. maddesine göre uyuşturucu veya keyif verici maddeleri almış olanlar ile alkollü içki alması nedeniyle sürme yeteneklerini kaybetmiş kişilerin karayolunda araç sürmeleri yasaktır. Bu yasağa uymayanlar için aynı madde cezai yaptırımlar öngörmektedir.

³¹ Bkz. G.O.V. Mueller - Ch. Bassiouni - F. Adler, *L'abus de drogues et sa prévention*, Rapport général, sect. II, XIe Congrès international de droit pénal, Budapest, 1974, s. 61 vd.

³² Bu konuda bkz. H. Yılmaz Günel, *Uyuşturucu Madde Suçları*, Ankara, Kazancı yay., 1976, s. 7 vd.; Sulhi Dönmezer, *Kriminoloji*, İ.Ü. H.F. yay., 6. b. s. 393; Nevzat Güreli, *Hukuk Açısından İlaç Alışkanlıkları*, İHFM, c. XLI, 1975, s. 1 vd.

letler de bu felaketin dışında değildir. Avrupa Konseyini oluşturan ülkelerin çoğunluğunda uyuşturucu madde kullanan pek çok sayıda kişi hızlı bir ruhi ve fizik yıkıntıya uğramakta ve adı geçenlere yardımda bulunmak çok zor olmaktadır. Uyuşturucu ve psikotrop maddelere bağımlı hale gelmiş bulunan bu kişiler uyuşturucuyu elde etmek veya bu hususta gerekli parayı sağlamak üzere çeşitli suçlar işlemektedirler".³³

Uyuşturucu maddelere bağımlılıkla sefalet ve suçluluk arasındaki bağın dikkatleri üzerine çekmesi uluslararası planda bu asrın başlarına rastlar. Uyuşturucu maddelere karşı mücadele, 1909'da Şanghai Afyon Komisyonunun kurulmasından beri gittikçe önemini arttırmaktadır. Zira tüm insanlığı tehdit eder bir niteliğe bürünmüş ve bu yüzden ülkeler yaptıkları uluslararası sözleşmelerle bu tür suçlulukla mücadelede zabıta ve adliye düzeyinde uluslararası yardımlaşmaları kabul etmişlerdir. Mesela Türkiye'nin de taraf bulunduğu Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 tarihli Tek Sözleşmesi ile 1971 tarihli Psikotrop Maddelere Dair Sözleşme bu yardımlaşmalara ilişkin hükümler içermektedir. Ayrıca bu sözleşmelere taraf olan ülkeler kendi aralarında yaptıkları ikili protokollerle bu yardımlaşmaları daha da pekiştirmektedirler. Nitekim Türkiye'nin Suriye ve Mısır Arap Cumhuriyetleri ile yaptığı protokoller ve Bulgaristan ile yaptığı daha kapsamlı bir anlaşma hep bu amaca yöneliktir.³⁴

2) *Türk Hukukunda Uyuşturucu Maddelere İlişkin Düzenlemeler :*

Uyuşturucu maddelere ilişkin olarak mevzuatımızdaki düzenlemeleri üç ana grupta toplayabileceğimizi düşünüyoruz :

- I. grup : Denetimli ekim, üretim kurallarına riayetsizlik fiilleri,
- II. grup : Uyuşturucu madde tedarik suçları,
- III. grup : Uyuşturucu madde kullanma suçları.

a) *Denetimli ekim, üretim kurallarına riayetsizlik :*

Uyuşturucu maddelerin insan sağlığına olan zararlarının önlenmesi için kanun koyucu, tarihin çok eski çağlarından beri Anadolu'da özellikle Afyon-Denizli-Uşak yöresinde ekimi yapılagelen haşhaş ta-

³³ Bkz. S. Dönmezer, Uyuşturucu ve Tutku Yaratici Maddeler Konusunda Sosyo-Politik Yaklaşım, Kollokyumlar - Atatürk'e Armağan İHF yay. 1982, s. 215.

³⁴ Bkz. D. Tezcan, Uyuşturucu Madde Kaçakçılığını Önleme Tedbirleri, A.Ü. SBF Dergisi, c. XXXVII, 1982, s. 211.

rımında lisanslı ekim sistemi getirmiştir. 3491 sayılı Toprak Mahsul-leri Ofisi Kanununun 1470 sayılı Kanunla değişik 18 ve 27. maddeleri ile lisanslı ekim sistemi getirilmiştir. Anılan 27. maddeye göre, ekim iznine aykırı bir biçimde haşhaş ekimi yapanlara çeşitli cezalar verilir. Ayrıca, 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanunun 2236 sayılı Kanunla değişik 23. maddesi uyarınca, esrar istihsal etmek için Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığından izinsiz yetiştirilen kenevir bitkisinin imha ettirilmesi ve izinsiz bu tür kenevir yetiştirenlerin bir yıldan az olmamak üzere hapse ve iki bin ila on bin lira arasında ağır para cezasına çarptırılması öngörülmüş-tür.

b) Uyuşturucu madde tedarik suçları :

Kişileri uyuşturucu madde kullanmaya yönelten davranışların başında bu maddelerin temin ve tedarik sorunu gelir. Uyuşturucu maddelerin insan sağlığına olan zararları sebebiyle yasaklanmış ol-ması bunların kanun dışı yollardan tedarikini canlandırmış ve sağ-ladığı büyük kârlar sebebiyle çokuluslu suç şebekelerinin oluşması-na neden olmuştur.³⁵

TCK.nun 403 ve müteakip maddelerinde düzenlenen uyuşturucu madde suçlarından tedarik suçları genellikle şöyle tasnif edilmekte-dir³⁶:

aa) Ruhsatsız veya ruhsata aykırı imal, ihraç ve ithal ile bu fiillere teşebbüs,

bb) Satma, satın alma, bulundurma, nakil ve vasıta olma.

Tedarik suçlarında cezalar, uyuşturucu maddenin belli cinsten olması (eroïn, kokain, morfin, baz morfin veya esrar); sanık ba-kımından bu suçun teşekkül halinde veya topluluk halinde işlenmesi; suçun belli yerlerde ve belli kişilerce işlenmesi; ayrıca suçun işlenmesinde küçüklerin veya ehliyetsiz kişilerin kullanılması halinde art-tırılarak verilmekte ve teşekkül vücuda getirerek eroïn, morfin, baz morfin veya esrar imal, ihraç ve ithal suçlarından birinin işlenmesi halinde ise, ceza ölüm cezasına kadar varmaktadır. Bundan da anlaşılacağı üzere, kanun koyucu tedarik suçlarını çok şiddetli bir şekilde cezalandırmaktadır.³⁷ Ancak kanun koyucunun ticari

³⁵ Pierre Beauvarlet, Les stupéfiants et les délinquants internationaux, doktora tezi, Montpellier Hukuk Fak., 1968, s. 2 vd.

³⁶ H.Y. Günel, Uyuşturucu Madde Suçları, s. 55 vd.

³⁷ H.Y. Günel, op. cit., s. 55 vd.; N. Gürelli, Hukuk Açısından İlaç Alışkanlıkları, s. 9 vd.

amaçlı ihraç ve ithal ile kullanmak maksadıyla ülkeden uyuşturucu madde çıkarmak veya ülkeye uyuşturucu madde sokmak fiillerini ayrıma tabi tutmamış olması tenkit edilebilir.³⁸ Bununla birlikte Yargıtayın ihraç ve ithal suçlarını uyuşturucu maddeyi ticarî amaçlı olup olmamasına bakmaksızın yurda sokmak veya çıkarmak fiilleriyle aynı tutma yönündeki eğilimini, 1.3.1982 tarihli yeni bir kararıyla değiştirmesi, oldukça umut verici bir gelişmedir.³⁹

c) Uyuşturucu madde kullanma suçları :

Kanun koyucu, tedarik suçlarına nazaran daha hafif cezalar öngördüğü kullanma suçlarını da ikili bir ayrıma tabi tutmuş ve cezalarını farklı düzenlemiştir: aa) Kullanmak maksadıyla uyuşturucu madde bulundurmak veya kullanmak bb) Uyuşturucu madde kullanmasını kolaylaştırmak.

Uyuşturucu madde kullananlardan bunu iptila haline getirenler için tedavi öngörülmüştür (TCK. 404/2. bend 3. fıkra). Ayrıca kişinin

³⁸ Sahir Erman, *Ceza Hukukunda Uyuşturucu Maddelerle İlgili Yeni Eğilimler, Kollokyumlar - Atatürk'e Armağan*, s. 280. Ayrıca bkz. H. Yılmaz Günel, *Uyuşturucu Madde Suçları*, s. 92.

³⁹ Yargıtay kararları tarandığında uyuşturucu madde suçlarına bakmakla görevli 5. Ceza Dairesinin öteden beri miktar, kullanma veya satma maksatlarının uyuşturucu madde ihraç ve ithal suçlarının niteliklerini değiştirmeyeceği görüşünü benimsediği görülür. Mesela bu Dairenin 23.10.1971 günlü 3956/4455 sayılı kararı buna bir örnektir (Bkz. Vedat Artuç - İlksev Tazebay, *Yargıtay Beşinci Ceza Dairesi Görevi Kapsamına Giren Suçlar*, Güven Matbaası, Ankara, 1973, s. 77). Bu uygulamanın doğruluğu, Yeşilköy Havaalanı'ndan yurtdışına çıkış yaparken 7.10.1970 tarihinde 1957 gram esrarla yakalanıp İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesinin 31.1.1971 günlü 1970/279 E.-1971/126 K. sayılı kararıyla esrar kullanmak maksadıyla bulundurmak suçundan mahkum ettiği W. J. Hayes davasında 5. Ceza Dairesinin bozma kararına C. Başsavcılığınca yapılan itiraz üzerine Ceza Genel Kurulunun 26.3.1973 günlü 1972/71 E.-1973/273 K. sayılı kararıyla teyit edilmiştir. Bu görüşün, nihayet 1.3.1982 günlü 1982/5-17 E.-1982/76 K. sayılı Ceza Genel Kurulu kararı ile değiştiğini görüyoruz (Bkz. A. Hamzaoğulları, *op. cit.*, s. 563-565). Bu son olayda sanık Maria, 10.3.1981 tarihinde Yeşilköy Havaalanından yurt dışına çıkış yaparken bir gramdan az (630 miligram) eroinle yakalanmıştı. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, bu miktar eroini, sanığın ticaret maksadıyla yurt dışına çıkarmaya teşebbüs ettiğinin ispatlanamadığını, bu yüzden ihraç kastı ile hareket ettiğinin kabulüne olanak bulunmadığını hüküm altına alarak, T.C.K.nun 403/1-2. maddesindeki "ihraç" kavramının ticarî bir amaç taşınması gerektiğini vurgulamıştır. Bu yeni içtihatın süreklilik kazanması bir adaletsizliğin önüne geçecektir. Zira, eski içtihat doğrultusunda birkaç gram uyuşturucu madde için otuz yıl ağır hapse mahkum edilen mesela F. J. Lamaignère olayında, ülkemiz aleyhine haksız kampanyalara girişilmiştir. (Bkz. *Le Nouvel Observateur*, 1-7/10/1979, *Midnight Express vécu par un Français* başlıklı yazı).

kendisi de dahil suç ortaklarını ihbar etmesi halinde bu ihbarın zamanına göre, hiç ceza almamadan, hafifletilmiş ceza almaya kadar çeşitli ihtimallere TCK.nun 404. maddesinin 3. bendinin 1. fıkrasında yer verilmiştir.

IV. SONUÇ :

Ülkemiz, keyif verici, tutku yaratıcı maddelerle mücadeleye daima büyük önem vermiştir. Özellikle bu durum, uyuşturucu maddeler konusunda daha da dikkat çekicidir. Hatta kanun koyucu, uyuşturucu madde kaçakçılığının insanlığı zehirlemeye yönelik bir davranış olduğunu düşünerek imal, ihraç ve ithal ile bunlara teşebbüsü, ülke içinde satma, satın alma, bulundurma, nakil ve vasıta olma fiillerinden daha ağır cezalandırmış bulunmaktadır. Oldukça ağır cezalar öngören mevzuatımız konusunda Anayasa Mahkemesi bir kararında şöyle demektedir :

“Türk Devletinin, uyuşturucu maddelerle ilgili suçlar için öteki devletlerden daha ağır cezalar öngörmesi, Türk Devletini ve dolayısıyla Türk vatandaşlarını küçültücü değil, tam tersine hiçbir ayırım gözetilmeksizin tüm insanların sağlığının korunmasında gösterdiği duyarlık nedeniyle övülmeye değer bir davranış sayılmalıdır”.⁴⁰

Anayasa Mahkemesinin gösterdiği bu hassasiyete ve Yargıtay Ceza Genel Kurulunun eski içtihadını değiştirme eğilimi göstermesine rağmen mevzuatımıza özellikle uyuşturucu madde tedarik suçlarına ilişkin daha ayrıntılı bir düzenlemeye gidilmesinin yararlı olacağına inanıyoruz. Gerçekten ticari bir amaç taşıyan uyuşturucu madde ihraç, imal ve ithal (veya bu suçlara teşebbüs) suçları ile kişisel tüketim amacıyla uyuşturucu madde imal, yurt dışına çıkarmak ve yurda sokmak (veya bunlara teşebbüs) suçları arasında ceza miktarı yönünden farklı düzenlemeler getirilmesi gerekir. Böylece uyuşturucu madde ticareti ile uluslararası düzeyde uğraşanlardan uyuşturucu madde kullanan kişilerin ayırt edilmesi ve ayrı şekillerde cezalandırılması sağlanmış olacaktır.

Buna karşılık, 4250 sayılı İspirto ve İspirtolu İçkiler İnhisarı Kanununda 14.6.1984 günlü 3023 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle biranın da ruhsatı gerektiren içkilere dahil edilmesi daha önce de değindiğimiz gibi, ülkemizde içki bağımlılığını frenleyici bir etken olmuştur.

⁴⁰ Anayasa Mahkemesinin 6.3.1980 günlü 1979/35 Es. - 1080/17 K. sayılı bu kararının metni için bkz. 9.6.1980 günlü 17012 sayılı Resmi Gazete.